

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПУ ІНТЕГРАЦІЇ У ВИКОНАВСЬКІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ

Сучасна педагогічна теорія і практика переконливо доводять, що інтегроване навчання відкриває великі можливості і перспективи для педагогіки майбутнього. Завдяки принципу інтеграції в свідомості майбутніх фахівців формуються об'єктивні і різнобічні уявлення цілісної картини світу. Саме принцип інтеграції сприяє подоланню предметоцентризму – функціонуванню навчальних предметів як автономних освітніх систем. Предметна розрізненість є однією з причин фрагментарності світогляду майбутнього педагога, тоді як у сучасному світі активно формуються тенденції різноманітних виявів інтеграції, зокрема економічної, політичної, культурної, інформаційної тощо. У зв'язку з такою перспективою розвитку сучасного навчання постають проблеми співвідношення предметоцентризму та інтеграції і наукового розуміння феномена останньої в підготовці фахівця педагогічної освіти.

Із сучасних науковців у галузі педагогіки процеси інтегрованого навчання досліджують вчені І. Коложварі, Л. Сеченікова, А. Данилюк, Н. Присяжнюк, Ю. Юцевич. У музичній педагогіці проблеми інтегрованого навчання порушено в дослідженнях О. П. Рудницької, Г. М. Падалки, О. П. Щолокової, О. С. Нечаєвої, О. П. Мостової та ін. Учені підкреслюють, що в музичних навчальних закладах є методичні проблеми, зумовлені відсутністю зв'язку між різними компонентами і ланцюгами навчально-освітнього процесу. Це негативно позначається на змісті та якості музичних знань, знижує їх продуктивність, рівень підготовки майбутніх фахівців. Така педагогічна реальність заважає у цілісному розвитку особистості вчителя і музиканта, негативно впливає на його виконавську підготовку. Чому це так? Тому, що, по-перше, виконавська діяльність пов'язана з інтерпретацією творів, віддзеркалює духовний світ виконавця, який формується завдяки впливу на його особистість комплексу чинників, зокрема художньо-естетичних, моральних, соціальних та ін. По-друге, діяльність учителя музики поліфункціональна за своєю сутністю, тобто є сукупністю таких функцій, як просвітницька, художньо-комунікативна, творчо-розвивальна, аксіологічна, виконавсько-інтерпретаційна. Кожна з них визначає передбачає вплив інтегрованих процесів на успіх в їх реалізації. Наприклад, виконавсько-інтерпретаційна може містити в собі як вербально-інтерпретаційний компонент (О. Ляшенко), інтерпретацію – сприймання (О. Рудницька), інтерпретацію – відтворювання художнього образу. Остання, на думку І. Могілевської, є результатом впливу інтеграції таких чинників, як *когнітивний* – розуміння твору завдяки аналізу музичної форми, музичної мови, розкодуванню сутнісних особливостей; *операційний* – використання індивідуальних систем знань, умінь, навичок, що дають змогу виконувати музичний твір; *соціальний* – врахування змін музичного мислення, музичного інструментарію, адаптація до сучасного слухача; *індивідуально-особистісний* – вплив на інтерпретацію світогляду, інтелекту, вольових якостей, рівня культури, виконавський артистизм [4].

Розглядаючи ці питання, з урахуванням власного досвіду, ми дійшли висновку, що для вдосконалення професійної підготовки майбутнього вчителя музики, підвищення його інтелектуального потенціалу, для всебічного розвитку потрібні особливі умови навчально-виховного процесу, в яких принцип інтеграції зумовлює індивідуальну творчу діяльність кожної особистості. У нашому випадку – це заняття у виконавському класі, наприклад, у класі фортепіано. Саме на таких заняттях педагог повинен готувати не “чистого” виконавця фортепіанних творів, а всебічно підготовленого професійного вчителя музики.

Як відомо, на музично-педагогічних факультетах функціонує цілісна система підготовки музиканта, котрий має співати, грати на музичних інструментах, диригувати, володіти навичками наукового мислення педагога-дослідника тощо. Але під кутом зору принципу інтеграції усі ці види діяльності мають поєднуватися між собою і реалізовуватися в специфічній формі – уроці музики.

На перший погляд, важко зрозуміти зв'язок між такими дисциплінами, як “Фортепіано”, “Вокал”, “Диригування”. Насправді їх об'єднує потреба звертатися до різних видів виконавської діяльності. Нагадаємо рекомендації Ф.Шопена юним піаністам вчитися у вокалістів мистецтва інтонування, аналогії з вокально-хоровим мистецтвом під час роботи над поліфонічним твором, звертання до аналогій з тембральністю звучання різних інструментів у процесі опанування творів Бетховена, Мусоргського та ін.

Можна навести й вагоміші приклади інтегрування виконавських, музично-теоретичних і музично-історичних дисциплін. У дослідженнях І.В.Мостової (Луганськ) курс “Основний музичний інструмент” розглянуть як творчу лабораторію для підготовки майбутнього вчителя музики до володіння інструментом і собою, поєднання педагогічного і виконавського компонентів. Музично-виконавська діяльність студентів в індивідуальному класі, на думку полтавських учених, сприяє формуванню педагогічно-виконавської майстерності як комплексу властивостей особистості вчителя музики, який забезпечує вільне володіння музичним інструментом і собою для втілення художньої ідеї твору в його звучанні з метою досягнення взаємодії з особистістю дитини і формування її музичної культури [5].

Такий досвід є й на кафедрі хорового диригування в Інституті музики ім. А.Шнітке. Стрижневою дисципліною тут вважають курс “Музична література”. Художньо-історичний принцип — це своєрідний інструментарій, що об'єднує різні навчальні дисципліни, тобто сформувалася така модель, яка спрямовує інтегрованість навчання студентів, поєднує водночас музично-теоретичні, історичні знання з виконавською діяльністю [6].

Південноукраїнський державний педагогічний університет ім. К.Д.Ушинського також має досягнення в реалізації принципу інтеграції в підготовці фахівця на музично-педагогічному факультеті. Вважаємо, що саме у фортепіанному класі доцільно використовувати цей принцип, бо тільки у творчій діяльності під впливом педагога можна ефективно реалізовувати настанову на проведення уроків у школі з орієнтацією на такі рівні інтеграції:

1. Інтеграція, яка забезпечує зазначає єдність принципів викладання гуманітарних і художніх дисциплін, що пов'язано з потребою розв'язувати цілу низку виховних завдань, зокрема: естетичних, моральних, екологічних, духовних, світоглядних.

2. Інтеграція як психологічний механізм “перетікання” одного компонента в інший: переживання (емоція) - розуміння (знання); сприймання (ставлення) - насолода (естетичне почуття) [2].

3. Усвідомлення інтеграції мистецтв, системи об'єднання мови різних його видів на рівні образ-символ, форма-жанр, зміст-ідея, інтонація-засоби виразності.

4. Об'єднання різних видів творчої діяльності.

5. Об'єднання з немусичними реаліями.

6. Інтеграція пізнавальних процесів: пізнання мистецтва, пізнання культури, пізнання художньо-естетичного шару всесвіту.

На базі музично-педагогічного факультету і школи № 84 Одеси було проведено дослідження, яке підтвердило, що рівень готовності студентів до реалізації принципу інтеграції на уроках залежить від активності його застосування на заняттях з індивідуальних дисциплін. Ми спостерігали, як на заняттях з фортепіано викладачі систематично використовують принципи інтегрованості навчання, і студенти змістовно проводять уроки в школі під час практики.

У процесі дослідження було розроблено критеріальний апарат, що розглядався як основний діагностичний інструментарій спостережень.

У зв'язку з тим, що інтеграція передбачає єдність методів і принципів викладання гуманітарних і художніх дисциплін, важливу роль у діяльності вчителя музики на уроках відіграють навички бачення взаємозв'язку різних галузей знань художньо-естетичного і гуманітарного циклу. Щоб сформувавши їх, потрібно мати високий рівень культурологічного аспекту світогляду, вміння цілісно мислити, знаходити методи впливу на розвиток мислення школяра, зіставляти, порівнювати художні явища і життєві реалії. Через те першим критерієм у дослідженні було обрано **художньо-гуманітарний міждисциплінарний компонент** професійної підготовки, що містив складну систему показників, зокрема: елементи художнього світогляду; операційні навички мислення; розуміння специфіки образно-змістових, інтонаційних засобів мистецтва і вміння передати їх дітям; навички пов'язувати художні, образно-змістові ідеї теми уроку з позамузичними, позахудожніми ситуаціями.

Обираючи другий критерій для діагностики, ми орієнтувалися на психологічний аспект питання, що досліджується, зокрема на закономірності переходів таких компонентів, як емоція в її усвідомлення, формування певного ставлення на основі осмислення, результатом якого є глибоке розуміння естетичних почуттів, оцінок, потреб. Зв'язок цих психічних явищ впливає на розвиток творчих можливостей особистості. Тому другим критерієм ми обрали **художньо-психологічний компонент в професійній підготовці** майбутнього вчителя музики. Показниками критерію були: естетичні емоції, почуття, переживання, адекватні темі уроку і художнім творам; осмислення, усвідомлення художнього образу і свого ставлення до нього; сформованість навичок художньо-естетичної оцінки, суджень на основі усвідомлення власних почуттів, знань, переконань.

Найголовнішим критерієм у професійній підготовці будь-якого фахівця має бути **наявність праксіологічного компонента**, у нашому дослідженні це був **художньо-інтерпретаційний компонент**, з такими показниками: уміння реалізувати знання, навички, розвинені здібності в професійно-виконавській діяльності; передача дітям художнього образу музичних творів в усіх можливих різновидах інтерпретації (транскрипції, сучасні обробки, оригінальний варіант тощо); володіння різновидами художньо-педагогічної інтерпретації: художньо-вербальною, художньо-візуальною, художньо-виконавською; володіння методами аналізу художнього образу, міжпредметними зв'язками в розкритті художнього образу, володіння методами активізації творчої уяви для художнього осягнення і сприймання музичного образу твору.

Розроблені критерії і показники розглядалися як теоретична модель дослідження рівня вияву готовності студентів до реалізації принципу інтеграції. Методами в дослідженні були: анкетування, педагогічне спостереження, творчі завдання, експертні оцінки, статистична обробка даних. За підсумками аналізу всіх результатів було з'ясовано, що в професійній підготовці майбутнього вчителя музики, зокрема, до виконавської діяльності, спостерігається закономірність взаємозалежності між інтеграційним навчанням на індивідуальних уроках «Фортепіано» і готовністю студентів до реалізації принципу інтеграції на уроках музики в школі.

Торкаючись питань методики вдосконалення процесу, який досліджується, нагадаємо, що в історії музично-виконавської підготовки є багато прикладів активного використання такого методу, як міжпредметні зв'язки. Відомо, що педагоги-музиканти Г.Нейгауз, А.Юрлов, Є.Нестеренко, Л.Бернстайн та інші зверталися в своїй педагогічній діяльності до численних зв'язків з іншими видами мистецтва. Метою їх системи виховання музиканта-виконавця було формування розгалуженої системи асоціативних зв'язків, що визначають у кінцевому підсумку рівень та якість професійно-розумової діяльності музиканта. Щодо виконавської підготовки майбутнього вчителя музики, то є ще одна специфічна особливість, пов'язана з педагогічною діяльністю вчителя – музиканта - виконавця – просвітителя – вихователя. Це вміння орієнтуватися в цілісній системі знань під час розкриття художнього образу дітям, що потребує добору такої інформації, такої методики активізації творчої уяви, яка найбільш ефективна в певному віковому учнівському середовищі і розв'язує конкретні педагогічні завдання.

Як відомо, на музично-педагогічних факультетах вузів України за програмою Г.М.Падалки передбачено такий вид роботи у фортепіанному класі, як виконання «музичних композицій». Практика свідчить, що це найцікавіша форма роботи, зорієнтована на педагогічну діяльність у школі. У Південноукраїнському державному педагогічному університеті ім. К.Д.Ушинського на музично-педагогічному факультеті робота над «музичними композиціями» є обов'язковою і запроваджується студентами під час педагогічної практики. Створення і виконання «музичних композицій» є важливим етапом фахових конкурсів та олімпіад. «Музичні композиції» неможливо створити без реалізації принципу інтеграції.

Узагальнюючи методичні питання реалізації принципу інтеграції на уроках фортепіано, виділимо методи, що забезпечують ефективність цього процесу: міжпредметні зв'язки, активізація творчої уяви, порівняння, усі види аналізу. Комплекс методів спрямований на розвиток художнього сприймання-мислення на основі порівняння елементів естетичної інформації, розвитку емоційної сфери і творчих якостей особистості, накопичення естетичних (музичних, художніх) вражень від спілкування з мистецтвом, удосконалення навичок цілісного усвідомлення художніх образів мистецтва.

В індивідуальних формах роботи (на заняттях з фортепіано) сама особистість музиканта (у нашому випадку, студента – майбутнього вчителя музики) є інтегрованим продуктом, результатом дії на неї всього розмаїття художніх і педагогічних впливів, що концентруючись у творчому процесі, зумовлює інтеграцію адекватного і суб'єктивного в музичному образі, який інтерпретується.

Література:

1. Данилюк А.Я. Учебный предмет как интегрированная система // Педагогика. М., 1997.
2. Коложвари И. Сеченикова Л. Интегрированный курс, как его разработать // Народное образование .1999г. №1-2.
3. Ляшенко О. Художньо-педагогічна інтерпретація музичних творів // Мистецтво та освіта. 1998. № 4. С.54-57.
4. Могилевська І.М. Педагогічні проблеми інтерпретації музичного тексту // Трансформація музичної освіти: Культура та сучасність. Одеса, 1998. С.80-84.
5. Мостова І.В. Інструментальна підготовка майбутнього вчителя музики як процес формування його педагогічно-виконавської майстерності // Шляхи вдосконалення професійної підготовки майбутнього вчителя. Луганськ. 1998. С.60-62.
6. Новоблаговещенская В.Я. Большие резервы интегративного метода обучения музыке // Традиции и новаторство в музыкально-эстетическом образовании. М. 1999. С.204-208.